

Szociális informatika az MSzT konferenciájánl

Így hivatkozzon erre a cikkre:

Futó Péter. „Szociális informatika az MSzT konferenciáján”.

Információs Társadalom VII, 1. szám (2007): 109–113.

<https://dx.doi.org/10.22503/inftars.VII.2007.1.10>

A folyóiratban közölt művek

a Creative Commons Nevezd meg! – Ne add el! – Így add tovább! 4.0

Nemzetközi Licenc feltételeinek megfelelően használhatók.

Futó Péter

Szociális informatika az MSZT konferenciáján

A Magyar Szociológiai Társaság 2006. évi konferenciáján (Budapest, 2006. november 10–11.) a harmadik szekciót a szociális informatikának szentelték. Az egész délutánt kitöltő szekcióülésnek átlagosan 15–20 látogatója volt, akik összesen hat előadást hallgattak és vitattak meg angol nyelven.

A szekció angol címe *eInclusion* volt: ez a viszonylag új szakterület a leszakadással és kirekesztődéssel fenyegetett társadalmi csoportoknak a digitális technológiák segítségével történő felzárkóztatását és az erre irányuló szakpolitikát öleli fel. Az *eInclusion* programok elsődleges célcsoportjai a fogyatékkal élők, az idősek, a kisebbségek, a bevándorlók és más olyan speciális lakossági csoportok, amelyeknek a társadalomba – ezen belül különösen az információs társadalomba – történő integrálása kívánatos lenne. A szekció egyik előadása például az idős és beteg családtagjaikat ápoló személyekről szólt, pontosabban arról, hogy miként segíthetnek a digitális technológiák e speciális élethelyzetű – eredeti szándékuk ellenére ápolóvá vált – személyeknek.

Az *eInclusion* olyan kérdésekkel foglalkozik, hogy milyen jogi, intézményi és műszaki eszközökkel lehet elérhetővé, hozzáférhetővé tenni e célcsoportok részére a digitális tartalmakat, speciálisan a digitálisan közvetített egészségügyi, oktatási, államigazgatási és üzleti szolgáltatásokat, hogyan kell terjeszteni a digitális technikához való hozzáértést, és miként javíthatók ezeknek a csoportoknak a foglalkoztatottsági mutatói.

A téma aktualitását az adja, hogy az Európai Unió minisztereinek 2006-os Rigai Nyilatkozata azt a célt tűzte ki, hogy 2010-ig földrészünkön felére kell csökkenteni a digitális technológiák használatában fennálló társadalmi különbségeket, az ún. digitális szakadékot.

A szekció első előadása az *eInclusion* politikai programok hatásainak nyomon követéséről, az ún. monitoring tevékenységről szólt.¹

Indulásként a német kutatóhelyről érkezett előadó bemutatta az „eInclusion@EU” elnevezésű projektet, amelyen belül a monitoring lehetőségek felvázolása az egyik részfeladat volt. Maga a projekt nem kutatási jellegű, hanem az EU úgynevezett koordinációs akciója, amelyet három éven keresztül az úgynevezett FP6 kutatási-fejlesztési keretből finanszíroznak. Ez azt jelenti, hogy a nemzetközi projekt résztvevői először – az egyes országokban (D, IRL, B, CH, I, DK, UK, FI, HU) élő levelező partnerek segítségével – Európa 27 országában felmérik az *eInclusion* terén folyó programokat és tevékenységeket, valamint az ezzel kapcsolatos jogszabályokat, intézményeket és fórumokat, továbbá a kérdéssel foglalkozó szakértőket és egyéb érdekeltet. Ezzel párhuzamosan összegyűjtik az információs technológiákhoz való hozzáférésre, az ismer-

¹ Monitoring eInclusion in Europe. Szerzők: Ingo Meyer, Sonja Müller és Lutz Kubitschke, empirica Gesellschaft für Kommunikations- und Technologieforschung GmbH, Bonn, Németország.

retükre és használatukra vonatkozó hivatalos statisztikákat, felmérési eredményeket és forrásmunkákat. Az egyes adatgyűjtési akciók fő témakörei: a digitális technikákhoz való hozzáférés, a digitális technikák és a munka világa, és végül az elektronikus szolgáltatások.

Az adatgyűjtést követően a keletkező adat- és tudásbázist rendezik, és közzéteszik egy szakmai hálózati honlapon. Ezután – többek között e honlap segítségével is – ösztönzik az érdekeltek párbeszédét, és munkaértekezleteket szerveznek. Végül a projekt egyik fontos feladata, hogy a résztvevők politikai javaslatokat fogalmazzanak meg az Unió, valamint az egyes tagállamok döntéshozói számára.

Az előadás a fentiekben vázolt széles körű nemzetközi anyaggyűjtés alapján számba vette a leginkább fenyegető digitális szakadékokat, a 25 EU tagországban megvalósuló *eInclusion* intézkedések eszközrendszerét, és tételesen kitért arra, hogy az intézkedések megvalósítását és hatásukat milyen módon követhetik nyomon a döntéshozók.

Az európai országokban rendszeres időközönként szerveznek olyan konferenciákat, amelyek kvalitatív áttekintést adnak az *eInclusion* politikai programok aktuális helyzetéről. Ennél valamivel ritkábban indítanak az érdekeltek megkérdezésére irányuló, kvantitatív információkat is szolgáltatató kérdőíves felméréseket. Ez az oka annak, hogy míg jelenleg meglehetősen jó áttekintéssel rendelkezünk magunkról az intézkedésekről, addig a hatásokról csak vázlatos és hézagos elképzelésünk lehet. Nyitott kutatási feladat tehát, hogy mely országokban mely lakossági csoportokat fenyegeti leginkább leszakadással a rohamosan terjedő digitális technika, ez milyen mechanizmusok útján érvényesül, és a véges mennyiségben rendelkezésre álló közösségi, valamint magán erőforrásokat hogyan kellene optimális, célzott módon bevetni e fenyegetések elhárítására.

A szekció második előadása az „eInclusion@EU” projekt azon eredményeit mutatta be, melyek a digitális tartalmak hozzáférhetőségének szabályozására vonatkoznak.²

Az írországi kutatóhely eredményeit részletező prezentáció azt részletezte, hogy az európai országokban milyen jogi és intézményi kereteket alakítottak ki abból a célból, hogy a hálózati honlapokat, a digitális televíziót és más digitális technikai eszközöket hozzáférhetővé tegyék a fogyatékkal élő és az idősebb személyek számára. Ebben a szövegkörnyezetben a hozzáférhetőség fogalmára új angol szót szerkesztettek: az ezredforduló óta az Európai Unió Bizottsága úgy tekinti, hogy az úgynevezett *eAccessibility* nemcsak szociális és etikai, hanem politikai követelményeket is állít a döntéshozók elé, illetve ilyen kötelezettségeket is ró rájuk.

A fogyatékkal élő és az idősebb személyekkel való szolidaritást a digitális hozzáférhetőség területén több uniós szintű döntés és jogszabályok egész sora fejezi ki, amelyek a közösségi honlapok hozzáférhetőségét, a távközlési szolgáltatók által kötelezően biztosítandó minimális szolgáltatásokat, továbbá a szerzői jog kötetmei alól való felmentés, a közbeszerzés és a foglalkoztatási esélyegyenlőség területeit szabályozzák a veszélyeztetett lakossági csoportok érdekében.

² Policies to achieve eAccessibility in Europe. Szerzők: Kevin Cullen és Ivica Milicevic, Work Research Centre, Dublin, Írország.

A *szekció harmadik előadása* a fogyatékos személyeknek az európai és az amerikai információs társadalomba történő beilleszkedésével, az erre vonatkozó politikai és kutatási tevékenységek fejlődéséről szól.³

Az EU munkavégző korban lévő (16 és 64 év közötti) állampolgárainak 14 és fél százaléka kénytelen valamilyen testi vagy szellemi fogyatékossgával együtt élni. Ennek a jelentős társadalmi csoportnak csak 42 százaléka áll alkalmazásban, míg a nem fogyatékos személyek körében a foglalkoztatási arány 65 százalékos. Becslések szerint az EU-ban mintegy 60 és 80 millió között lehet azoknak a személyeknek a száma, akik fogyatékkal élnek vagy idősek.

Az esélyegyenlőséghez való jogot 1997-ben az Amszterdami Szerződés vezette be az EU alapidokumentumaiba, és ezt követően ez az érték hamar megtalálta az útját az Unió végrehajtási jellegű jogszabályaiba is, mind a munkaügyi, mind pedig az informatikai-kommunikációs területen.

Ezeket a célokat a támogatáspolitiká is felkarolta, s az elmúlt évtizedben egyre több uniós pénz áramlott az integrálni kívánt társadalmi célcsoportok foglalkoztatását elősegítő projektekbe és olyan beruházásokba, amelyek munkahelyeket, iskolákat, valamint közlekedési és infokommunikációs infrastrukturális létesítményeket tettek *mindenki számára* hozzáférhetővé. Az Unió kutatási-fejlesztési keretprogramjai kiemelt jelleggel támogatják a digitális tartalmak hozzáférhetőségére vonatkozó, valamint a veszélyeztetett személyek önálló életvitelének lehetővé tételére irányuló műszaki és egészségügyi kutatásokat. Ilyen módon például számos olyan, ember-gép kapcsolatot lehetővé tevő innováció jutott el a sorozatgyártásig, amelyek a hallás- és látáskárosultak számára teszik hozzáférhetővé a szövegeket. Az EU kiemelten támogatja a távpolási és távgyógyászati eljárások kidolgozását, valamint a fogyatékosok és az idősek biztonságát fokozó kutatásokat is.

Az Amerikai Egyesült Államokban 1978 óta állami intézet (*National Institute on Disability and Rehabilitation Research, NIDRR*) foglalkozik a fogyatékos személyek életét megkönnyítő kutatásokkal. Kutatási programja kiterjed a célcsoportok társadalmi integrációjára, munkavégzésére, gyógyítására, rehabilitációjára, önálló életvitelére, valamint építészeti, közlekedési és információs hozzáférhetőségi problémáinak megoldására is.

A *szekció negyedik előadása* egy speciális oktatási modellt mutatott be, olyan sikeres kísérletként, amely az internetet is felhasználva középiskolai képzést nyújt felnőtt tanulók, köztük számos roma diák számára is.⁴

Az ún. digitális középiskola közpénzekből támogatott kezdeményezés, amely Borsod-Abaúj-Zemplén és Nógrád megyékben a már létező iskolák, regionális képző-intézmények és közösségi internet-hozzáférési pontok intézményi bázisán ingyenes, decentralizált, jogilag elismert középiskolai oktatást nyújt, főként hátrányos helyzetű személyek részére. A projektet működtető Apertus Közalapítvány módszertani központot hozott létre, amely egy virtuális iskolai portálon keresztül terjeszti akkreditált

³ People with disabilities in the Information Society. Szerző: Dr. Lovász László, Szociális és Munkaügyi Minisztérium.

⁴ Assessing web-based models of secondary adult education. Szerzők: Benda Klára és Simon Dávid, Apertus Közalapítvány.

tananyagát. Emellett a diákok a lakóhelyeikhez közeli pontokon tantermi oktatásban és fogadóórákon is részt vehetnek.

A minőségbiztosítással is támogatott szolgáltatásban az elmúlt három év során mintegy félezer hallgató részesült. A projekt időközi értékelése kimutatta, hogy hatására a térségben csökkent a hagyományos középiskolák magas lemorzsolódási aránya, a rendszer terjesztette a digitális ismereteket, csökkentette a roma közösségek izolációját, és hozzájárult a résztvevők pozitív etnikai identitástudatának fejlesztéséhez. A fenti intézményhálózaton alapuló rendszert 2007-ben kiterjesztik a szakmai képzésre is.

A szekció ötödik előadása egy speciális élethelyzetű csoport, az ún. „informális gondozók” (*informal carers*) igényeivel és e csoport digitális technológiákkal történő támogatásának a lehetőségeivel foglalkozott. Az informális gondozók olyan személyek, akik idős családtagjaik ápolása miatt hátrányokkal szembesülnek a munkaerőpiacon.⁵ A svájci kutatóhelyen kidolgozott koncepció szintén az „eInclusion@EU” projekt részét alkotja.

Felmérések sora igazolja, hogy az informális gondozókat marginalizálódás és munkahelyi hátrányok fenyegetik. Az érintett lakossági csoport létszáma egyrészt azért fog növekedni, mert Európa uralkodó demográfiai trendje a népesség előregedése, másrészt pedig azért, mert előrejelzések szerint az idősök otthoni ápolására irányuló igények nem csökkennek. Európában a *SHARE* felmérés kimutatta, hogy míg a kontinens északi részén az intézményesített családtámogatás elterjedtebb és több az egyedül élő idős ember, addig a délebbre fekvő és a posztszocialista országokban jobban elterjedt a nemzedékek együttélése, alacsonyabbak az idős korosztályok foglalkoztatási arányai és itt viszonylag többen foglalkoznak a családjukban élő idősök gondozásával.

A célcsoport digitális technikákkal történő támogatásának határt szab, hogy a legtöbb informális gondozó személy idősebb, munkahellyel nem rendelkező vagy rész-munkaidőben dolgozó, alacsony jövedelmű nő, viszonylag alacsony szintű infokommunikációs ismeretekkel. A munkahellyel is rendelkező informális ápolók gyakran szenvednek krónikus fáradtságtól, jellemzően elszigeteltek, társadalmi elismertségük alacsony, és csak ritkán dolgozhatnak rugalmas munkaidőben.

A legtöbb európai országban elérhető valamilyen támogatás az informális gondozók számára:

- Információk, tanácsadás, képzés, érzelmi támogatás, önszegélyező csoportok
- Gyakorlati segítség: étkezés, üdültetés, szállítás, ápolószolgálat
- Pénzügyi támogatás: adómentesség, jövedelemtámogatás, fizetett szolgáltatások
- Érdekképviselet
- Tanácsadás a munkahellyel rendelkező informális gondozók számára.

A digitális technikák az alábbi módokon segíthetik az informális gondozókat:

- Információk szolgáltatása a számukra szükséges erőforrásokról és támogatási lehetőségekről
- Speciális élethelyzetüket megkönnyítő képzési lehetőségek

⁵ The ICT-Contribution to Occupational Opportunities and Work-Life-Balance of Informal Carers for Older People. Szerző: Michal Arend, econcept AG, Zürich, Svájc.

- Távérzékelési, távgondozási, távgyógyítási erőforrások
- Az idősek személyek önálló otthoni életvitelét megkönnyítő technikák (*independent living technologies, ambient assistive technologies, smart home technologies*).

Európában az informális gondozók támogatása és az erre vonatkozó kutatás az Egyesült Királyságban, Írországbán, Hollandiában és a skandináv országokban a legfejlettebb. A volt szocialista országokban az informális gondozókra vonatkozó támogatáspolitikai kibontakozását a gazdasági jellegű hátráltató tényezők mellett a civil társadalom alacsonyabb fejlettsége és az együttműködési kultúra hiányosságai is akadályozzák.

A szekció hatodik előadása egy szociálpszichológiai gondolat kísérleten alapuló koncepciót vázolt fel. A prezentáció azt vizsgálta, hogy milyen távoktatási megoldások alkalmasak arra, hogy csökkentsék a roma származású diákok hátrányait, valamint az előítéletes gondolkodás káros következményeit.⁶

Az etnikai jellegű előítéletek az iskolákban mind a tanárok elvárásait, mind a roma származású diákok önbizalmát kedvezőtlenül befolyásolják. Ha a tanárok a roma diákoktól öntudatlanul is gyengébb teljesítményt várnak el, ez önmegvalósító jóslattá válik, és ez a mechanizmus ördögi körként működve rögzíti a többségi és a roma diákok teljesítményei közötti eltéréseket. Ezáltal az iskola – ahelyett, hogy csökkentené a társadalmi különbségeket – hozzájárul a szegregáció fennmaradásához.

A távoktatási rendszerek virtuális tantermei azonban lehetővé teszik akár azt is, hogy a hallgatók saját identitásukat eltitkolva vegyenek részt az oktatás bizonyos fázisaiban. Így megszervezhető, hogy a tanárok ne szembesüljenek diákjaik etnikai hovatartozásával. Feltehető, hogy ilyen körülmények között a roma diákok egy része bátrabban kibontakoztathatná képességeit, és esetükben az előítéletesség ördögi köre megszakítható lenne.

⁶ Concept of a pilot study to prevent Roma pupils' handicap of school segregation by the use of IT solutions. Szerző: Síklaki István, ELTE Szociális Kapcsolatok Intézete.